

KATHOLIEK NEDERLAND EN DE VERLICHTING TER INTRODUCTIE VAN EEN 'WERKBOEK'¹

J.A. Bornewasser

In 1978 hield de Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée (CIHEC) te Warschau een colloquium met als één van de vier themata: christelijke stromingen in de Europese Verlichting vanaf het eind van de 17e eeuw tot ongeveer 1830. In de papers die ter uitnodiging waren verzonden, stond het thema in hoofdlijnen omschreven. Uitgangspunt vormde het inzicht dat de Verlichting niet alleen een antichristelijk rationalisme met zich mee heeft gebracht, maar ook gedachtengoed en daaruit voortvloeiende plannen die beoogden zowel de katholieke kerk als de protestantse kerken van binnenuit te hervormen. In welk opzicht vertoonde die christelijke Verlichting overal gelijke trekken en welke waren haar nationale of regionale verschillen? In plaats van uit te gaan van een aprioristische definitie beschouwde de colloquiumleiding als 'christelijk' iedere persoon of gemeenschap die Jesus Christus als Zoon van God, verlosser en zaligmaker erkende; het 'verlichte' werd geacht tot uitdrukking te komen in de rationele dan wel rationalistische wijze waarop men de bijbel interpreteerde, de kerk wilde hervormen en kennis en wetenschap wilde benutten bij de religieuze (her)opvoeding van het (kerk)volk.

STAND VAN HET ONDERZOEK INZAKE PROTESTANTS NEDERLAND

Voor Nederland was reeds het nodige voorhanden dat intussen nog wat is uitgebreid. Zo had F. Sassen in 1965 een wijsgerige studie gewijd aan een markante vertegenwoordiger van wat hij toen noemde de 'Reformatorische Verlichting in de Nederlanden'. Hij wees op de invloed van een oudere katholieke traditie, op de parallellie met de nader te bestuderen 'Katholieke Verlichting' in de Lage Landen en op de scherpe scheiding die deze belijdende protestanten nog maakten tussen een natuurlijke en een op de openbaring steunende godgeleerdheid. In zijn laatste levenspublikatie vroeg Sassen zich echter af, of er ten aanzien van de Nederlandse theologen en

1. F. Dröes, S. Verschuuren, J.A. Bornewasser, Th. Clemens, *Katholiek Nederland en de Verlichting. Een werkboek*, Tilburg 1987. In eigen beheer uitgegeven door de Theologische Faculteit Tilburg en aldaar bij de vakgroep Geschiedenis van kerk en theologie (postbus 90153, 5000 LE) tegen beperkte vergoeding te verkrijgen.